

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Навчально-науковий інститут філології та журналістики

Кафедра журналістики, реклами та PR

Укладач:
ДАВИДОВА Людмила, доцент

ШРИФТОЗНАВСТВО

Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності G20 Видавництво та поліграфія
освітньої програми «Видавництво та поліграфія»

Житомир – 2026

УДК 655.242:655.24/.26
Ш86

*Рекомендовано
вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
протокол № 10 від 24.04.2026 р.*

Рецензенти:

1. Вадим Слюсар – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри журналістики та філософських студій Державного університету «Житомирська політехніка».
2. Олексій Євенок – керівник ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"».
3. Андрій Близнюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, реклами та PR Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Шрифтознавство. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності G20 Видавництво та поліграфія освітньої програми «Видавництво та поліграфія» / укладач: Давидова Л. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2026. 30 с.

Методичні рекомендації призначено для надання методичної допомоги здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності G20 Видавництво та поліграфія освітньої програми «Видавництво та поліграфія» для виконання практичних робіт з освітньої компоненти «Шрифтознавство».

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	4
Мета, завдання та результати навчання	5
Інформаційний обсяг освітньої компоненти	7
Структура освітньої компоненти	8
Короткий зміст практичних занять	10
Оцінювання	26
Принципи та норми академічної доброчесності	27
Рекомендована література	28

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП рівень вищої освіти	Характеристика освітньої компоненти	
		денна форма	заочна форма
Кількість кредитів – 4,5	G Інженерія, виробництво та будівництво	Обов’язкова	
	Спеціальність: G20 Видавництво та поліграфія		
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма «Видавництво та поліграфія»	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 135		1	
Тижневих годин для денної форми: аудиторних – 3,6 самостійної роботи здобувача – 5,4 год.	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Лекції	
		18 год.	- год.
		Практичні / Семінарські	
		36 год.	- год.
		Лабораторні	
		- год.	- год.
		Самостійна робота	
		81 год.	- год.
		Індивідуальна робота	
- год.	- год.		
		Вид контролю: екзамен	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:
для денної форми – 40% : 60%

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета вивчення освітньої компоненти «Шрифтознавство»:
оволодіти теоретичними та практичними знаннями з шрифтознавства; сформувати та розвинути творче мислення у здобувачів спеціальності G20 «Видавництво та поліграфія».

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- вивчити історичні передумови розвитку шрифтознавства;
- ознайомити здобувачів із теоретичними та практичними основами шрифтознавства;
- оволодіти сучасними базовими поняттями і термінами з шрифтознавства;
- ознайомитися з класифікацією, параметрами і графічними характеристиками шрифтів.

Компетентності та програмні результати навчання:

Компетентності

Змістовно освітня компонента спрямована на формування здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми професійної діяльності видавництва та поліграфії у галузі G Інженерія, виробництво та будівництво.

ЗК-1. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК-6. Здатність здійснення безпечної діяльності.

ЗК-7. Здатність працювати автономно.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

СК3. Здатність застосовувати принципи оброблення, реєстрації, формування, відтворення, зберігання текстової, графічної, звукової та відеоінформації та особливостей її використання для виготовлення друкованих і електронних видань, паковань, мультимедійних інформаційних продуктів та інших видів виробів видавництва та поліграфії.

Програмні результати навчання

ПР2. Знаходити, оцінювати й використовувати інформацію з різних джерел, необхідну для розв'язання теоретичних і практичних задач видавництва і поліграфії.

ПР04. Організувати свою діяльність для роботи автономно та в команді.

ПР05. Застосовувати ефективні форми професійної та міжособистісної комунікації в колективі для виконання завдань у професійній діяльності.

ПР07. Розуміти принципи і мати навички використання технологій додрукарської підготовки, друкарських та післядрукарських процесів, теорії кольору, методів оброблення текстової та мультимедійної інформації.

ПР08. Забезпечувати якість друкованих і електронних видань, пакувань, мультимедійних інформаційних продуктів та інших видів виробів видавництва та поліграфії.

ПР09. Опрацьовувати текстову, графічну та мультимедійну інформацію з використанням сучасних інформаційних технологій та спеціалізованого програмного забезпечення.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Модуль I. Графічні ознаки й розмірні параметри шрифтів.

Мета, завдання і термінологічний апарат курсу «Шрифтознавство».

Елементи літери.

Гарнітура шрифту.

Розмір (кегель) шрифту.

Основні вимоги до шрифту.

Застосування шрифтів у виданнях різних видів.

Модуль II. Класифікація шрифтів.

Види шрифтів за призначенням.

Шрифти із засічками.

Рубані шрифти.

Декоративні шрифти.

Текстові і титульні шрифти.

Редактори шрифтів.

СТРУКТУРА ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. Графічні ознаки й розмірні параметри шрифтів.												
Тема 1. Мета, завдання і термінологічний апарат курсу «Шрифтознавство»	8	2	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Елементи літери	9	1	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Гарнітура шрифту	9	1	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Розмір (кегель) шрифту	9	1	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Основні вимоги до шрифту	9	1	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Застосування шрифтів у виданнях різних видів	10	2	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	54	8	12	-	34	-	-	-	-	-	-	-
Модуль II. Класифікація шрифтів.												
Тема 7. Види шрифтів за призначенням	13	2	4	-	7	-	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Шрифти із засічками	14	2	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-

Тема 9. Рубані шрифти	14	2	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Декоративні шрифти	14	2	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Текстові і титульні шрифти	14	2	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Редактори шрифтів	12	-	4	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 2	81	10	24	-	47	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	135	18	36	-	81	-	-	-	-	-	-	-

КОРОТКИЙ ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Мета, завдання і термінологічний апарат курсу «Шрифтознавство»

Мета: Ознайомлення студентів із предметом, метою та основними завданнями курсу «Шрифтознавство», а також засвоєння базового термінологічного апарату, необхідного для подальшого вивчення дисципліни.

Завдання:

- визначити місце шрифтознавства в системі професійної підготовки фахівців у галузі видавництва та поліграфії;
- ознайомитися з основними поняттями та термінами дисципліни;
- сформулювати розуміння ролі шрифтів у візуальній комунікації;
- навчитися розрізняти базові шрифтові категорії та характеристики.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Шрифтознавство є важливою складовою підготовки фахівців у сфері видавництва та поліграфії, оскільки шрифт виступає не лише засобом передачі текстової інформації, а й важливим елементом візуальної комунікації. Від правильного вибору шрифту залежить читабельність тексту, естетичне сприйняття видання та ефективність донесення інформації до читача.

Метою практичної роботи є формування у здобувачів знань про історію розвитку шрифтів, їх класифікацію, конструктивні особливості та принципи використання у поліграфічній продукції.

До основних завдань шрифтознавства належать: вивчення будови шрифту, аналіз гарнітур, визначення їх функціонального призначення, а також формування навичок грамотного використання шрифтів у дизайні друкованої та електронної продукції.

Термінологічний апарат курсу включає такі ключові поняття:

- шрифт – система графічних знаків для відтворення тексту;
- гарнітура – сукупність шрифтів, об'єднаних єдиним стилем;
- кегль – розмір шрифту;
- накреслення – варіації шрифту (напівжирне, курсивне тощо);
- інтерліньяж – міжрядковий інтервал;
- кернінг – регулювання відстані між окремими парами символів;
- трекінг – загальне регулювання відстані між літерами в тексті;
- антиква – шрифти із зарубками;
- гротеск – шрифти без зарубок.

Знання цих термінів є необхідною основою для подальшого вивчення дисципліни та практичної діяльності у сфері дизайну і верстки.

Практичне завдання:

1. Скласти словник основних термінів (не менше 10–15 понять), пов'язаних із шрифтознавством, із коротким поясненням кожного з них.

2. Навести приклади використання різних типів шрифтів (антиква, гротеск) у друкованій або цифровій продукції.

3. Проаналізувати будь-яке видання (журнал, книга, сайт) з точки зору використання шрифтів: визначити гарнітуру, кегль, інтерліньяж (за можливості).

Контрольні запитання:

1. Що вивчає дисципліна «Шрифтознавство»?
2. Яка мета курсу «Шрифтознавство»?
3. Які основні завдання цієї дисципліни?
4. Що таке шрифт і гарнітура?
5. Що таке кегль та інтерліньяж?
6. У чому різниця між кернінгом і трекінгом?
7. Які основні типи шрифтів ви знаєте?
8. Яку роль відіграє шрифт у візуальній комунікації?

Практичне заняття 2 Елементи літери

Мета: Ознайомлення студентів із будовою літер, вивчення основних елементів шрифтових знаків та формування навичок їх аналізу.

Завдання:

- розглянути основні складові елементи літер;
- навчитися розрізняти конструктивні частини шрифтових знаків;
- сформулювати уявлення про вплив форми елементів на стиль шрифту;
- розвинути навички аналізу графічної будови літер.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Літера як графічний знак має певну конструкцію, що складається з окремих елементів. Розуміння будови літер є основою для аналізу шрифтів, їх класифікації та правильного використання у поліграфії.

До основних елементів літери належать:

- штрих – основна лінія, що формує контур літери;
- основний штрих – вертикальний або похилий елемент, який є базовим у структурі літери;
- допоміжний штрих – тонший елемент, що доповнює основний;
- зарубки (серифи) – невеликі виступи на кінцях штрихів у шрифтах типу антиква;
- овальні елементи – округлі частини літер (наприклад, «о», «с»);
- внутрішній простір (просвіт) – замкнена або частково замкнена порожнина всередині літери;
- виносні елементи – частини літери, що виходять за межі основної лінії рядка (верхні та нижні виносні);
- основа рядка – уявна лінія, на якій розташовуються літери;
- висота малих літер – висота основної частини малих літер без урахування виносних елементів.

Форма та співвідношення цих елементів визначають характер шрифту, його читабельність і естетичне сприйняття. Наприклад, контраст між товстими

і тонкими штрихами, форма зарубок або їх відсутність суттєво впливають на стиль гарнітури.

Практичне завдання:

1. Намалювати (або знайти приклади) 3–5 літер різних шрифтів і підписати їх основні елементи.

2. Проаналізувати одну гарнітуру шрифту та визначити:

- тип штрихів (контрастні/неконтрастні);
- наявність або відсутність зарубок;
- форму овальних елементів.

Порівняти дві літери (наприклад, «а» або «у») у різних шрифтах і визначити відмінності в їх будові.

Контрольні запитання:

1. З яких основних елементів складається літера?
2. Що таке основний і допоміжний штрих?
3. Яку функцію виконують зарубки?
4. Що таке внутрішній простір літери?
5. Що називають виносними елементами?
6. Що таке висота малих літер?
7. Як будова літери впливає на сприйняття шрифту?
8. Чим відрізняються літери в антикві та гротеску?

Практичне заняття 3 **Гарнітура шрифту**

Мета: Ознайомлення студентів із поняттям гарнітури шрифту, її структурою, класифікацією та особливостями використання у видавничій і поліграфічній діяльності.

Завдання:

- визначити сутність поняття «гарнітура шрифту»;
- ознайомитися з видами гарнітур та їх класифікацією;
- вивчити склад гарнітури та її основні характеристики;
- сформувати навички підбору гарнітур відповідно до призначення видання.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Гарнітура шрифту – це сукупність шрифтів, об'єднаних спільними стилістичними ознаками та єдиним художнім задумом. Вона включає різні накреслення та насиченості, що дозволяє використовувати її для оформлення текстів різного призначення.

До складу гарнітури входять:

- різні накреслення (звичайне, курсивне, напівжирне, жирне);
- варіації насиченості та ширини символів;
- різні кеглі (розміри шрифту).

Гарнітури класифікують за різними ознаками. За наявністю зарубок виділяють:

- антикву (шрифти із зарубками);
- гротеск (шрифти без зарубок).

Також існують декоративні, рукописні та акцидентні гарнітури, які використовуються переважно для оформлення заголовків і рекламної продукції.

Правильний вибір гарнітури має важливе значення для забезпечення читабельності тексту, створення відповідного настрою видання та ефективної передачі інформації. Для основного тексту зазвичай використовують прості й добре читабельні гарнітури, тоді як для заголовків допускається використання більш виразних і декоративних шрифтів.

Практичне завдання:

1. Знайти приклади 3–4 різних гарнітур шрифтів та визначити їх тип (антиква, гротеск, декоративний тощо).
2. Проаналізувати склад однієї гарнітури: визначити наявні накреслення (звичайне, курсив, напівжирне тощо).
3. Підібрати гарнітуру для:
  - книжкового видання;
  - рекламного плаката;
  - вебсайту.

Обґрунтувати свій вибір.

Контрольні запитання:

1. *Що таке гарнітура шрифту?*
2. *Які елементи входять до складу гарнітури?*
3. *Чим гарнітура відрізняється від окремого шрифту?*
4. *Які основні типи гарнітур ви знаєте?*
5. *У чому різниця між антиквою і гротеском?*
6. *Яке значення має вибір гарнітури для оформлення видання?*
7. *Де доцільно використовувати декоративні шрифти?*
8. *Які вимоги висуваються до шрифтів основного тексту?*

Практичне заняття 4

Розмір (кегель) шрифту

Мета: Ознайомлення студентів із поняттям кегля шрифту, його вимірюванням, особливостями використання та впливом на читабельність тексту.

Завдання:

- визначити сутність поняття «кегель шрифту»;
- ознайомитися з одиницями вимірювання розміру шрифту;
- дослідити вплив кегля на зручність читання;
- сформулювати навички вибору оптимального розміру шрифту для різних видів видань.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Кегль шрифту – це розмір шрифту, який визначається висотою шрифтової площадки, що включає не лише висоту самих літер, а й верхні та нижні виносні елементи. Кегль є однією з основних характеристик шрифту, що безпосередньо впливає на читабельність і сприйняття тексту.

Одиницями вимірювання кегля є:

- пункт (pt) – основна типографічна одиниця ($1 \text{ pt} \approx 0,35 \text{ мм}$);
- у цифрових середовищах також використовуються пікселі (px).

Важливо розрізняти кегль і фактичний розмір видимої частини літери, оскільки різні гарнітури при однаковому кеглі можуть виглядати більшими або меншими.

Вибір кегля залежить від:

- призначення тексту (основний текст, заголовки, підписи);
- типу видання (книга, журнал, вебсторінка);
- умов читання.

Зазвичай для основного тексту в друкованих виданнях використовують кегль 10–12 pt, для заголовків – більший, а для приміток – менший. У цифрових інтерфейсах кегль підбирається з урахуванням екранного відображення та зручності користувача.

Правильний вибір кегля забезпечує комфортне читання, зменшує втому очей і підвищує ефективність сприйняття інформації.

Практичне завдання:

1. Порівняти один і той самий текст, набраний різними кеглями (наприклад, 8 pt, 10 pt, 12 pt, 14 pt), та оцінити його читабельність.

2. Визначити оптимальний кегль для:

- книжкового тексту;
- газетної статті;
- вебсторінки.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Проаналізувати будь-яке друковане видання та визначити використані кеглі для основного тексту і заголовків.

Контрольні запитання:

1. *Що таке кегль шрифту?*
2. *У яких одиницях вимірюється кегль?*
3. *Чим відрізняється кегль від видимого розміру літери?*
4. *Як кегль впливає на читабельність тексту?*
5. *Який кегль зазвичай використовується для основного тексту?*
6. *Від чого залежить вибір розміру шрифту?*
7. *Які особливості вибору кегля для цифрових носіїв?*
8. *Чому важливо правильно підбирати кегль у поліграфії?*

Практичне заняття 5

Основні вимоги до шрифту

Мета: Ознайомлення здобувачів із основними вимогами, що висуваються до шрифтів у видавничій та поліграфічній діяльності, а також формування навичок їх оцінювання.

Завдання:

- визначити основні критерії якості шрифту;
- ознайомитися з вимогами до читабельності та зручності сприйняття тексту;
- вивчити естетичні та функціональні характеристики шрифтів;
- сформувати навички правильного підбору шрифтів залежно від призначення видання.

Короткий виклад теоретичного матеріалу

Шрифт є важливим елементом візуальної комунікації, тому до нього висувається низка вимог, що забезпечують ефективне сприйняття інформації та естетичну привабливість видання.

Основними вимогами до шрифту є:

- читабельність – здатність легко розпізнавати окремі символи;
- зручність читання – комфортне сприйняття великих обсягів тексту без перевтоми;
- виразність – відповідність шрифту змісту та стилю видання;
- гармонійність – узгодженість шрифту з іншими елементами оформлення;
- уніфікованість – послідовне використання шрифтів у межах одного видання;
- технологічність – придатність шрифту до відтворення у друці та на екрані;
- економічність – раціональне використання площі сторінки.

Важливим аспектом є відповідність шрифту функціональному призначенню: для основного тексту обирають прості та добре читабельні гарнітури, тоді як для заголовків і рекламних матеріалів допускається використання декоративних і більш виразних шрифтів.

Також слід враховувати носій інформації (друкований чи цифровий), аудиторію та умови читання. Недотримання вимог до шрифту може призвести до зниження ефективності комунікації та погіршення сприйняття тексту.

Практичне завдання:

1. Проаналізувати два різні видання (або вебресурси) з точки зору відповідності шрифтів основним вимогам.
2. Визначити недоліки використаних шрифтів та запропонувати варіанти їх покращення.
3. Підібрати шрифт для:
  - навчального посібника;
  - рекламного банера;
  - мобільного додатку.

Обґрунтувати свій вибір відповідно до вимог.

Контрольні запитання:

1. Які основні вимоги висуваються до шрифту?
2. Що таке читабельність і зручність читання?
3. Чому важлива гармонійність шрифту в оформленні?
4. Що означає технологічність шрифту?
5. Як шрифт впливає на сприйняття інформації?
6. Які шрифти доцільно використовувати для основного тексту?
7. Які шрифти доцільно використовувати для допоміжного тексту?
8. Які фактори слід враховувати при виборі шрифту для вебресурсів?

Практичне заняття 6

Застосування шрифтів у виданнях різних видів

Мета: Ознайомлення студентів із принципами використання шрифтів у різних типах видань та формування навичок їх обґрунтованого вибору відповідно до функціонального призначення продукції.

Завдання:

- розглянути особливості використання шрифтів у різних видах видань;
- визначити вимоги до шрифтів залежно від їх функції;
- навчитися підбирати шрифти для конкретних видів продукції;
- сформувати навички аналізу шрифтового оформлення.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Вибір шрифту є одним із ключових етапів оформлення видання, оскільки він впливає на читабельність, сприйняття інформації та загальне враження від продукції. Різні види видань мають свої особливості, що визначають вимоги до шрифтового оформлення.

Для книжкових видань характерне використання класичних, добре читабельних шрифтів (часто антикви) з оптимальним кеглем та інтерліньяжем, що забезпечує комфортне тривале читання.

У періодичних виданнях (газети, журнали) застосовуються більш компактні шрифти з урахуванням обмеженої площі сторінки, а також різні гарнітури для виділення заголовків, підзаголовків і основного тексту.

Для рекламної продукції характерне використання виразних, акцидентних і декоративних шрифтів, які привертають увагу та підсилюють емоційний вплив.

У електронних виданнях і вебресурсах важливими є адаптивність шрифтів, їх читабельність на екранах різних пристроїв та оптимізація для цифрового середовища.

Таким чином, вибір шрифту залежить від призначення видання, цільової аудиторії, умов читання та функціонального навантаження тексту.

Практичне завдання:

1. Проаналізувати три різні види видань (книга, журнал, вебсайт) та визначити особливості використання шрифтів у кожному з них.

2. Підібрати шрифтове оформлення для:

- художньої книги;
- наукової статті;
- рекламного плаката.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Порівняти використання шрифтів у друкованому та електронному виданнях і визначити їх відмінності.

Контрольні запитання:

1. *Яке значення має вибір шрифту у виданні?*
2. *Які шрифти доцільно використовувати у книжкових виданнях?*
3. *Чим відрізняється використання шрифтів у газетах і журналах?*
4. *Які особливості шрифтів у рекламній продукції?*
5. *Які вимоги висуваються до шрифтів в електронних виданнях?*
6. *Від чого залежить вибір шрифту?*
7. *Яку роль відіграє шрифт у сприйнятті інформації?*
8. *Які помилки можуть виникати при неправильному використанні шрифтів?*

Практичне заняття 7

Види шрифтів за призначенням

Мета: Ознайомлення студентів із класифікацією шрифтів за їх функціональним призначенням та формування навичок доцільного використання різних типів шрифтів у видавничо-поліграфічній продукції.

Завдання:

- розглянути основні види шрифтів за призначенням;
- визначити функціональні особливості кожного виду шрифтів;
- навчитися розрізняти текстові, заголовкові, акцидентні та службові шрифти;
- сформувати навички правильного підбору шрифтів відповідно до їх призначення.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Шрифти класифікуються не лише за графічними ознаками, але й за функціональним призначенням, що визначає сферу їх застосування у друкованих та електронних виданнях.

Текстові шрифти призначені для набору основного масиву тексту. Вони повинні бути максимально читабельними, мати просту та гармонійну форму знаків, оптимальні пропорції та міжлітерні інтервали. До цієї групи належать переважно антикви та деякі гротески, що забезпечують комфортне тривале читання.

Заголовкові шрифти використовуються для оформлення заголовків, підзаголовків і виділень у тексті. Вони можуть мати більш виразний характер, ніж текстові шрифти і часто відрізняються за насиченістю, шириною або стилем. Їхнє основне завдання – привернення уваги та ієрархізація інформації.

Акцидентні шрифти застосовуються для створення коротких текстів рекламного або декоративного характеру (плакати, афіші, банери). Вони мають яскраво виражений індивідуальний стиль, можуть бути декоративними, рукописними або стилізованими. Такі шрифти використовуються обмежено, оскільки їх читабельність у великих за обсягом текстах є низькою.

Службові (допоміжні) шрифти застосовуються для оформлення приміток, підписів, таблиць, технічної інформації. Вони повинні бути компактними, чіткими та добре читабельними навіть при малих кеглях.

Таким чином, правильний вибір шрифту за призначенням є важливою умовою ефективного сприйняття інформації та забезпечення функціональності видання.

Практичне завдання:

1. Визначити тип шрифту (текстовий, заголовковий, акцидентний, службовий) для запропонованих зразків (за матеріалами викладача).

2. Підібрати шрифти для таких елементів видання:

- основний текст підручника;
- заголовок журнальної статті;
- рекламний слоган;
- підписи до ілюстрацій.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Проаналізувати будь-яке друковане або електронне видання та визначити, які види шрифтів за призначенням у ньому використані.

Контрольні запитання:

1. *Що таке класифікація шрифтів за призначенням?*
2. *Які шрифти називаються текстовими?*
3. *Які функції виконують заголовкові шрифти?*
4. *Де застосовуються акцидентні шрифти?*
5. *Які особливості службових шрифтів?*
6. *Чому не рекомендується використовувати акцидентні шрифти для основного тексту?*
7. *Від чого залежить вибір шрифту за призначенням?*
8. *Які помилки можливі при неправильному поєднанні різних видів шрифтів?*

Практичне заняття 8

Шрифти із засічками

Мета: Ознайомлення студентів із особливостями шрифтів із засічками, їх різновидами та формування навичок доцільного використання таких шрифтів у видавничо-поліграфічній продукції.

Завдання:

- розглянути характерні ознаки шрифтів із засічками;
- визначити основні різновиди антиквених шрифтів;
- з'ясувати переваги та недоліки їх використання;

- сформувати навички підбору шрифтів із засічками для різних видів видань.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Шрифти із засічками (антикви) – це шрифти, в яких на кінцях основних штрихів літер наявні невеликі додаткові елементи – засічки. Вони виконують як декоративну, так і функціональну роль, сприяючи кращій читабельності тексту, особливо у друкованих виданнях.

Засічки допомагають очам легше «вести» рядок, що особливо важливо при тривалому читанні великих за обсягом текстів. Саме тому шрифти цього типу широко використовуються у книжкових та наукових виданнях.

Основними різновидами шрифтів із засічками є:

- антикви старого стилю (гуманістичні) – характеризуються м'якими формами та невеликим контрастом штрихів;
- перехідні антикви – мають більш виражений контраст і чіткіші форми;
- модерні антикви – відзначаються високим контрастом штрихів і тонкими, прямими засічками;
- брускові (єгипетські) шрифти – мають масивні, прямокутні засічки та майже однакову товщину штрихів.

Перевагами шрифтів із засічками є висока читабельність у друкованих текстах, класичний вигляд і універсальність застосування. Водночас у цифровому середовищі або при малих розмірах вони можуть поступатися беззрубковим шрифтам через складність форм.

Таким чином, шрифти із засічками є основою традиційного книговидання та широко застосовуються там, де важливе комфортне тривале читання.

Практичне завдання:

1. Визначити надані зразки шрифтів як різновиди антикви (старого стилю, перехідні, модерні, брускові).

2. Підібрати шрифти із засічками для:

- художньої книги;
- наукового видання;
- навчального посібника.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Порівняти читабельність шрифтів із засічками у друкованому та електронному форматах (на прикладі одного тексту).

Контрольні запитання:

1. *Що таке шрифти із засічками?*
2. *Яку функцію виконують засічки?*
3. *Які існують різновиди антиквених шрифтів?*
4. *Де найчастіше використовуються шрифти із засічками?*
5. *Які переваги мають шрифти із засічками?*
6. *Які недоліки характерні для цих шрифтів?*
7. *Чому антикви широко застосовуються у книжкових виданнях?*
8. *В яких випадках доцільніше використовувати інші типи шрифтів?*

Практичне заняття 9

Рубані шрифти

Мета: Ознайомлення здобувачів з особливостями рубаних шрифтів, їхньою класифікацією та формування навичок доцільного використання таких гарнітур у різних видах видань.

Завдання:

- розглянути характерні ознаки рубаних шрифтів;
- визначити основні різновиди беззарубкових шрифтів;
- з'ясувати переваги та недоліки їх використання;
- сформувати навички підбору рубаних шрифтів відповідно до призначення видання.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Рубані шрифти (гротески) – це шрифти без засічок, у яких відсутні додаткові елементи на кінцях штрихів. Вони характеризуються простотою форм, чіткістю ліній та сучасним виглядом.

Основною особливістю рубаних шрифтів є висока читабельність на екранах різних пристроїв, що зумовлює їхнє широке використання в електронних виданнях, вебдизайні та інтерфейсах користувача.

Серед рубаних шрифтів виділяють кілька основних різновидів:

- гуманістичні гротески – мають більш м'які, наближені до рукописних форм;
- неогротески – відзначаються нейтральністю та універсальністю;
- геометричні гротески – базуються на простих геометричних формах (коло, квадрат, трикутник);
- гротески з відкритими формами – мають покращену читабельність завдяки більш відкритим літерам.

Перевагами рубаних шрифтів є універсальність, лаконічність, хороша читабельність у цифровому середовищі та можливість використання в різних типах дизайну. Вони добре підходять для заголовків, інтерфейсів, рекламної продукції та коротких текстів.

Водночас у великих масивах друкованого тексту рубані шрифти іноді поступаються шрифтам із засічками за зручністю тривалого читання, оскільки відсутність засічок ускладнює візуальне ведення рядка.

Таким чином, рубані шрифти є важливим елементом сучасного графічного дизайну та широко застосовуються як у друкованих, так і в електронних виданнях.

Практичне завдання:

1. Визначити різновиди рубаних шрифтів на основі запропонованих зразків (гуманістичні, неогротески, геометричні).
2. Підібрати рубані шрифти для:
  - вебсайту;
  - мобільного додатку;
  - рекламного банера;
  - заголовків у журналі.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Порівняти використання рубаних шрифтів у друкованих та електронних виданнях.

Контрольні запитання:

1. *Що таке рубані шрифти?*
2. *Які основні ознаки беззрубкових шрифтів?*
3. *Які існують різновиди рубаних шрифтів?*
4. *Де найчастіше використовуються рубані шрифти?*
5. *Які переваги мають гротески?*
6. *Які недоліки характерні для рубаних шрифтів?*
7. *Чому рубані шрифти широко використовуються в електронних виданнях?*
8. *В яких випадках доцільніше використовувати шрифти із засічками?*

Практичне заняття 10 **Декоративні шрифти**

Мета: Ознайомлення здобувачів із особливостями декоративних шрифтів, їхніми різновидами та формування навичок доцільного використання таких шрифтів у видавничо-поліграфічній продукції.

Завдання:

- розглянути характерні ознаки декоративних шрифтів;
- визначити основні різновиди декоративних гарнітур;
- з'ясувати особливості їх використання у різних видах продукції;
- сформувати навички правильного поєднання декоративних шрифтів з іншими типами шрифтів.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Декоративні шрифти – це шрифти, що мають виразний художній характер і використовуються переважно з метою створення візуального ефекту та привернення уваги. Вони можуть мати складну, стилізовану або нестандартну форму літер і часто виконують не лише інформаційну, а й естетичну функцію.

До декоративних шрифтів належать рукописні, каліграфічні, орнаментальні, стилізовані (під історичні епохи, тематичні стилі тощо) гарнітури. Їхній дизайн може відображати певний настрій, емоцію або асоціюватися з конкретною сферою (святкова продукція, дитячі видання, реклама, афіші).

Основною особливістю декоративних шрифтів є їхня обмежена читабельність у великих текстових масивах. Саме тому вони використовуються переважно для коротких написів: заголовків, логотипів, слоганів, оформлення обкладинок та рекламної продукції.

Важливим аспектом є правильне поєднання декоративних шрифтів із більш нейтральними текстовими гарнітурами. Надмірне використання

декоративних елементів може ускладнити сприйняття інформації та перевантажити композицію.

Таким чином, декоративні шрифти є ефективним засобом візуальної виразності, але потребують обґрунтованого використання.

Практичне завдання:

1. Визначити види декоративних шрифтів на основі запропонованих зразків (рукописні, каліграфічні, стилізовані тощо).

2. Підібрати декоративні шрифти для:

- обкладинки книги;
- рекламного плаката;
- дитячого видання;
- святкової листівки.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Розробити приклад шрифтової композиції з використанням декоративного шрифту та нейтрального текстового шрифту.

Контрольні запитання:

1. *Що таке декоративні шрифти?*
2. *Які основні ознаки декоративних шрифтів?*
3. *Які є різновиди декоративних шрифтів?*
4. *Де найчастіше використовуються декоративні шрифти?*
5. *Чому їх не рекомендується використовувати для великих обсягів тексту?*
6. *Яку роль відіграють декоративні шрифти у дизайні?*
7. *Які вимоги слід враховувати при їх використанні?*
8. *Які помилки можуть виникати при надмірному використанні декоративних шрифтів?*

Практичне заняття 11 **Текстові й титульні шрифти**

Мета: Ознайомлення здобувачів з особливостями текстових і титульних шрифтів, їх функціональним призначенням та формування навичок правильного поєднання цих шрифтів у виданнях.

Завдання:

- розглянути характерні ознаки текстових і титульних шрифтів;
- визначити їхні функціональні відмінності;
- з'ясувати принципи поєднання різних типів шрифтів у виданні;
- сформувати навички підбору шрифтів для основного тексту та заголовкових елементів.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Текстові та титульні шрифти відрізняються за своїм призначенням і функціями у структурі видання. Їх правильне поєднання забезпечує зручність читання та чітку ієрархію інформації.

Текстові шрифти призначені для набору основного масиву тексту. Вони повинні бути максимально читабельними, мати стриманий характер, гармонійні пропорції та добре збалансовані інтервали. Найчастіше для цього використовуються шрифти із засічками або нейтральні рубані гарнітури. Основною вимогою до текстових шрифтів є забезпечення комфортного тривалого читання.

Титульні (заголовкові) шрифти застосовуються для оформлення заголовків, підзаголовків, рубрик, обкладинок і титульних сторінок. Вони мають більш виразний, індивідуальний характер, можуть відрізнятися за насиченістю, пропорціями або стилістикою. Їхнє основне завдання – привернути увагу читача та організувати структуру матеріалу.

Важливим аспектом є узгоджене поєднання текстових і титульних шрифтів. Вони повинні гармонійно доповнювати один одного, не створюючи візуального конфлікту. Часто використовують контраст за насиченістю, формою або наявністю/відсутністю засічок.

Отже, текстові й титульні шрифти виконують різні, але взаємопов'язані функції, а їхнє грамотне використання є важливим елементом професійного оформлення видання.

Практичне завдання:

1. Визначити текстові та титульні шрифти у запропонованих зразках видань.

2. Підібрати шрифтові пари для:

- книги;
- журнальної статті;
- вебсайту;
- рекламного макета.

Обґрунтувати свій вибір.

3. Розробити приклад сторінки видання з використанням текстового і титульного шрифтів (із зазначенням їхніх ролей).

Контрольні запитання:

1. *Що таке текстові шрифти?*

2. *Які основні вимоги висуваються до текстових шрифтів?*

3. *Що таке титульні шрифти?*

4. *Які функції виконують титульні шрифти?*

5. *У чому полягає різниця між текстовими і титульними шрифтами?*

6. *Які принципи поєднання цих шрифтів?*

7. *Які помилки можуть виникати при їх неправильному використанні?*

8. *Як впливає вибір шрифтів на сприйняття видання?*

Практичне заняття 12

Редактори шрифтів

Мета: Ознайомлення здобувачів із програмами для створення та редагування шрифтів і формування навичок роботи з базовими інструментами редагування шрифтових гарнітур.

Завдання:

- розглянути основні редактори шрифтів;
- визначити можливості програм для створення та редагування шрифтів;
- ознайомитися з основними інструментами роботи зі шрифтовими символами;
- сформулювати навички базового редагування шрифту.

Короткий виклад теоретичного матеріалу.

Редактори шрифтів – це спеціалізовані програмні засоби, призначені для створення, редагування та оптимізації шрифтових гарнітур. Вони дозволяють працювати з формою символів, міжлітерними інтервалами, кернінгом, метриками та іншими параметрами шрифту.

За допомогою редакторів шрифтів можна створювати нові гарнітури або змінювати вже існуючі. Основними елементами роботи в таких програмах є редагування контурів літер, налаштування пропорцій символів, визначення відстаней між літерами та створення повного набору знаків.

Редактори шрифтів використовуються у видавничо-поліграфічній галузі, графічному дизайні та цифровій типографії. Вони дають змогу створювати унікальні шрифти для конкретних видань, логотипів, рекламної продукції та вебдизайну.

До основних можливостей редакторів шрифтів належать: створення векторних контурів символів, редагування гліфів, налаштування кернінгу, створення стилів шрифту (жирний, курсив тощо), а також підготовка шрифту до використання у друкованому та електронному середовищі.

Таким чином, редактори шрифтів є важливим інструментом сучасного дизайнера і видавця, що дозволяє створювати якісні та функціональні шрифтові гарнітури.

Практичне завдання:

1. Ознайомитися з інтерфейсом одного з редакторів шрифтів (за вибором здобувача).
2. Відредагувати один символ (літеру або цифру): змінити форму, пропорції або товщину штрихів.
3. Створити власний символ або знак у редакторі шрифтів.
4. Зробити короткий аналіз можливостей обраної програми.

Контрольні запитання:

1. *Що таке редактори шрифтів?*
2. *Для чого використовуються редактори шрифтів?*
3. *Які основні можливості таких програм?*
4. *Що таке гліф?*
5. *Які елементи шрифту можна редагувати у редакторі?*

6. *Де використовуються редактори шрифтів?*
7. *Які переваги має використання таких програм?*
8. *Чому створення шрифту потребує точності та уважності?*

ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
<i>Добре</i>		82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
		<i>Задовільно</i>	64-73	D
60-63			E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Незадовільно</i>	<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	M _{%n} (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	M _{%1} = 40%
Модуль 2	M _{%2} = 60%
Сума	100

ЕКЗАМЕН

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ=ЕО=ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО=(ПОМ+ЕО)/2$$

ПРИНЦИПИ ТА НОРМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність є міцним фундаментом підготовки здобувачів вищої освіти. Її дотримання регламентується Законом України «Про академічну доброчесність», внутрішніми нормативними документами, зокрема Кодексом академічної доброчесності Житомирського державного університету імені Івана Франка, Положеннями «Про забезпечення дотримання академічної доброчесності», «Про протидію плагіату в Житомирському державному університеті імені Івана Франка», «Про комісію з питань академічної доброчесності в Житомирському державному університеті імені Івана Франка».

Основними принципами та фундаментальними цінностями академічної доброчесності в Житомирському державному університеті імені Івана Франка є: доброчесність; чесність та порядність; правдивість; прозорість; законність; повага; довіра; справедливість; самовдосконалення та вдосконалення; відповідальність; сумлінність; професіоналізм.

За основними принципами академічної доброчесності, здобувач вищої освіти зобов'язаний:

- здійснювати дослідження та виконувати завдання самостійно;
- обов'язково зазначати покликання на джерела у разі використання ідей, концепцій, цитат, статистичних матеріалів або результатів інших авторів;
- дотримуватися норм чинного законодавства про авторське право, що унеможлиблює плагіат;
- надавати правдиву й перевірену інформацію про результати власної навчальної, наукової чи творчої діяльності, що унеможлиблює фабрикацію отриманих даних;
- коректно зазначати використані методики дослідження та джерела інформації.

Недотримання цих вимог (плагіат, фальсифікація, фабрикація, привласнення чужих ідей тощо) є порушенням академічної доброчесності.

Дотримання принципів академічної доброчесності є основою культури науки та поваги до неї, розвитку відповідальності за результати дослідження, забезпечення достовірності наукових висновків та підтримання авторитету закладу вищої освіти.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бережна О. Б. Типографіка: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 125 с.
2. Історія розвитку мистецтва шрифту: конспект лекцій (електронний ресурс), уклад. Ю. О. Коренюк. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 76 с.
3. Микитів Г. В. Шрифтознавство та текстознавство : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Редакторсько-видавнича діяльність і медіамоделювання». Запоріжжя: ЗНУ, 2023. 150 с.

Додаткова:

1. Живий шрифт. URL: <https://book.artarsenal.in.ua/specialni-proekty-2017/zhyvyj-shryft/>
2. Іваненко Т. О. Шрифтовий дизайн: основи: навч. посіб. Харків: ХДАДМ, 2019. 144 с.
3. Каталог шрифтів. Денисенко С. М., уклад. Київ, 2019. 52 с.
4. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну: підручник для студ. вищ. навч. закл. / М. Я. Куленко; за редакцією Є. А. Антоновича; МОН України, Київський національний університет будівництва і архітектури. Київ: Кондор, 2018. 543 с.
5. Лесняк В. Відтворення шрифтової спадщини: 40 оригінальних шрифтів. Київ: ArtHuss, 2020. 160 с.
6. Мітченко В. Каліграфія. Взаємовпливи шрифтів: теорія і практика; кирилиця і латиниця; історія і сучасність. Київ: Laurus, 2018. 288 с.
7. Рекламна типографіка: екскурс зарубками історії. URL: <https://mmr.ua/show/reklamna-tipografika-ekskurszarubkami-istoriyi>.
8. Роль і місце типографіки в графічному дизайні. URL: http://www.tpm.mdk.ksue.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12:11&catid=1:2010-04-01-20-30-35&Itemid=18.
9. Юрчишин В. Мистецтво книги / [Вибране з колекції Музею книги і друкарства України / упоряд.: В. Беліба та ін.]. Київ: Музей книги і друкарства України, 2015. 92 с.

Інтернет-ресурси:

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка. URL: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. URL: www.dnpb.gov.ua.
3. Добірка безкоштовних українських шрифтів від українських дизайнерів. URL: <https://ux.pub/varhal/dobirka-biezkoshtovnikh-ukrayinskikh-shriftiv-vid-ukrayinskikh-dizainieriv-3g7j>

4. Каталог шрифтових програм фірми Adobe Adobe Type Products. URL: <https://www.adobe.com/ua/products/type/fonts-by-adobe.html>
5. Класифікація шрифтів. URL: <https://cases.media/article/anatomiya-shriftu-ch-2-klasifikaciya-shriftiv>
6. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua>
7. Рекомендації по використанню шрифтів в статтях/презентаціях. URL: <http://cikt.kubg.edu.ua/рекомендації-по-використанню-шрифті/>